

نامدار ابراهیمی ■ محمود مهر محمدی

تربیت برای پرسیدن

درآمدی بر نظریه تربیتی پرسش محور

سرشناسه: ابراهیمی، نامدار، ۱۳۵۵ - ● عنوان و نام پدیدآور: تربیت برای پرسیدن: درآمدی بر نظریه تربیتی پرسش محور/ نامدار ابراهیمی، محمود مهرمحمدی؛ ویراستار: الهه عین‌بخش. ● مشخصات نشر: تهران، نشر نی، ۱۳۹۸ ● نوبت چاپ: چاپ اول، ۱۳۹۹ ● مشخصات ظاهری: ۳۱۱ ص. ● شابک: 978-622-06-0275-0 ● وضعیت فهرست‌نویسی: فیبا ● عنوان دیگر: درآمدی بر نظریه تربیتی پرسش محور ● موضوع: پرسشگری Questioning؛ نظریه سؤال پاسخ Item response theory؛ یادگیری مسأله‌محور Problem-based learning؛ حل مسأله در کودکان Problem solving in children؛ کنجکاوی در کودکان Curiosity in children؛ شناخت در کودکان Cognition in children؛ تفکر انتقادی در کودکان Critical thinking in children؛ آموزش و پرورش - ایران Iran - Education ● شناسه افزوده: مهرمحمدی، محمود، ۱۳۳۷ - ● رده‌بندی کنگره: ۳۷۱/۳۷ ● رده‌بندی دیویی: ● شماره کتابشناسی ملی: ۶۰۵۲۲۷۵

قیمت: ۵۴۰۰۰ تومان

نشرنی

تربیت برای پرسیدن

درآمدی بر نظریه تربیتی پرسش محور

نامدار ابراهیمی ● محمود مهرمحمدی

ویراستار: الهه عین‌بخش

صفحه‌آرا: سهیلا یوسفی

لیتوگرافی: باختر ● چاپ: غزال ● صحافی: غزال

چاپ اول: تهران، ۱۳۹۹، ۵۵۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۰۶-۰۲۷۵-۰

نشانی: تهران، خیابان دکتر فاطمی، خیابان رهی معیری، تقاطع خیابان فکوری، شماره ۲۰

کد پستی: ۱۴۱۳۷۱۷۳۷۱، تلفن دفتر نشر: ۸۸۰۲۱۲۱۴، تلفن واحد فروش: ۸۸۰۰۴۶۵۸-۹، نمابر: ۸۹۷۸۲۴۶۴

www.nashreny.com ● email: info@nashreny.com ● nashreny

© تمامی حقوق این اثر برای نشرنی محفوظ است. هرگونه استفاده تجاری از این اثر یا تکثیر آن کلاً و جزئاً، به هر صورت (چاپ، فتوکپی، صوت، تصویر و انتشار الکترونیکی) بدون اجازه مکتوب ناشر ممنوع است.

فهرست مطالب

۱۱	پیش‌گفتار
۱۵	فصل ۱: تربیت برای پرسیدن
۱۶	رویکردهای تربیتی و اهمیت آن در تربیت ذهن
۱۷	میراث عصر صنعت؛ نگاهی به گذشته
۱۸	آموزش و پرورش کارخانه‌ای
۱۹	آموزش و پرورش ساندویچی
۲۰	تربیت برای دانستن
۲۱	تربیت برای پرسیدن
۲۲	پرسشگری؛ کنجکاوی بیهوده
۲۳	تربیت در عصر اطلاعات
۲۵	به سوی یک رویکرد جایگزین
۲۶	نگاهی به پژوهش‌های پیشین
۳۳	فصل ۲: پرسشگری چونان تفکر
۳۴	هستنده پرسشگر
۳۸	پرسشگری چونان تفکر
۴۲	پرسشگری چونان کشودگی

- ۴۵ پرسشگری چونان ساختارشکنی
- ۴۷ پرسشگری چونان نفی اقتدار
- ۴۹ پرسشگری چونان هرمنوتیک
- ۵۳ پرسش حقیقی

فصل ۳: دین‌داری و پرسشگری

- ۵۷ اهمیت پرسشگری در آموزه‌های اسلامی
- ۵۸ کیفیت و آداب پرسشگری
- ۶۱ موضوعاتی که پرسش از آن‌ها منع شده
- ۶۲ پرسشگری در نحلّه‌های اسلامی
- ۶۸ دین‌داری و پرسشگری

فصل ۴: پرسشگری مهارت‌های شناختی

- ۸۱ آغاز یک سفر
- ۸۱ رشد پرسشگری در کودکان
- ۸۴ عدم تعادل شناختی
- ۸۷ کنجکاوی معرفتی
- ۸۸ پرسشگری و مهارت‌های تفکر
- ۸۹ پرسشگری و پژوهش
- ۹۲ پرسشگری و حل مسئله
- ۹۳ پرسشگری و تفکر انتقادی
- ۹۷ پرسشگری و فراشناخت
- ۹۸ پرسشگری و یادگیری معنی‌دار

فصل ۵: پرسشگری روشی برای دموکراسی

- ۱۰۳ آموزش و پرورش برای بازتولید
- ۱۰۴ رویکرد پاسخ‌محور و نظریه بازتولید
- ۱۱۲ آموزش و پرورش برای تحول‌آفرینی
- ۱۱۵ پرسشگری روشی برای تحول‌آفرینی
- ۱۲۱ آموزش و پرورش برای دموکراسی
- ۱۲۳

فصل ۶: پرسشگری در عصر اطلاعات و ارتباطات	۱۳۱
ویژگی‌های عصر اطلاعات و ارتباطات	۱۳۲
شکل‌گیری پایگاه‌ها و منابع اطلاعاتی	۱۳۶
تحولات عصر اطلاعات و ارتباطات	۱۳۷
تحولات تربیتی در عصر اطلاعات و ارتباطات	۱۴۱
پرسشگری در عصر اطلاعات و ارتباطات	۱۵۱
تغییر ذهن دربارهٔ تعلیم و تربیت	۱۵۶
فصل ۷: انگاره‌های اساسی رویکرد تربیتی پاسخ‌محور	۱۶۳
تربیت یعنی به‌اشتباه کردن	۱۶۳
دانش به عنوان یک وسیله	۱۶۴
تدریس یعنی انتقال دانش	۱۶۵
یادگیری یعنی به‌ذهن سپردن	۱۷۱
متن به عنوان تنها پاسخ درست	۱۷۱
فصل ۸: انگاره‌های اساسی رویکرد تربیتی پرسش‌محور	۱۷۵
تربیت بیش از انبارکردن دانش است	۱۷۵
دانش شیء نیست	۱۷۶
تدریس بیش از انتقال دانش است	۱۷۷
یادگیری بیش از به‌ذهن سپردن اطلاعات است	۱۷۹
متن به عنوان یکی از پاسخ‌های ممکن	۱۸۲
فصل ۹: اصول رویکرد تربیتی پرسش‌محور	۱۸۷
ارج‌گذاری به فطرت جست‌وجوگر دانش‌آموزان	۱۸۸
فراهم‌آوردن محیطی امن و آزاد برای پرسشگری	۱۸۹
فراهم‌آوردن فرصت پرسشگری	۱۹۱
گفت‌وشنود به جای تک‌گویی	۱۹۱
خلق دانش به جای بازتولید دانش	۱۹۲
مسئله‌محور کردن یادگیری	۱۹۳
پرسش‌آفرینی و حیرت‌زایی به جای حیرت‌زدایی	۱۹۴

۱۹۴ پرهیز از روش های جزم گرایانه

۱۹۵ پرهیز از روش های تلقینی

۱۹۹ فصل ۱۰: برنامه درسی پرسش محور

۲۰۰ غایت و اهداف تعلیم و تربیت

۲۱۰ محتوا

۲۱۱ بازنگری در طراحی منابع آموزشی و درسی

۲۱۳ تدیس

۲۲۷ ارزشیابی

۲۳۳ فصل ۱۱ پرسش های به مثابه فرهنگ

۲۳۴ فرهنگ سیم و نیت

۲۴۲ فرهنگ پرستاری

۲۴۴ بازدارنده های فرهنگ پرستاری

۲۵۵ فصل ۱۲: فرهنگ پرستگری در ایران

۲۵۶ اهداف نظام آموزش و پرورش ایران

۲۵۷ اهداف آموزش و پرورش ابتدایی

۲۵۸ اصول آموزش و پرورش ابتدایی

۲۵۹ کتاب راهنماهای معلم

۲۶۱ برش هایی از کلاس های درس (یک روایت توصیفی)

۲۷۹ ارزیابی کلاس های مورد مشاهده

۲۸۴ جمع بندی

۲۸۹ فصل ۱۳: مشاهده و ارزیابی کلاس های پرسش محور

۲۸۹ مقدمه

۲۹۱ ایکونپ: ابزاری برای مشاهده

۳۰۱ فصل ۱۴: سخن پایانی

۳۰۴ پیشنهادهایی برای اجرا (راهنمای خرد و کلان)

پیش‌گفتار

سخن گفتن از پرسش‌محوری در تعلیم و تربیت آن‌گونه که به نظر می‌رسد، چندان ساده نیست. به این دلیل که افراد برداشت‌های متفاوتی از پرسش‌محوری در تعلیم و تربیت دارند. برداشت رایج از پرسش‌محوری در تعلیم و تربیت، استفاده از پرسش به عنوان یک روش آموزشی است. آنچه در این کتاب تحت عنوان رویکرد تربیتی پرسش‌محور طرح و تبیین شده است کاملاً متفاوت با این تلقی رایج است. در این کتاب، رویکرد پرسش‌محور ناظر به یک نظریه تربیتی است. از این‌طرف، پرسشگری به عنوان یک غایت تربیتی در نظر گرفته می‌شود نه ابزار و روشی برای تسهیل آموزش و یادگیری. در واقع پرسشگری قابلیت و ظرفیت والا و فاخری است که نشان‌دهنده میزان در فراپند رشد و صیرورت کسب می‌کنند. آنچه در رویکرد تربیتی پرسش‌محور مدنظر است، توانایی خلق و طرح پرسش از سوی دانش‌آموزان است نه پرسش‌هایی که به نام آموزش و یاد دادن محتوا و پاسخ‌ها به کار می‌برد. لذا زمانی که از پرسش‌محوری در تعلیم و تربیت سخن می‌گوییم، منظور این نیست که معلم از روش پرسش و پاسخ یا همان روش مشهور به سقراطی در فرایند آموزش استفاده کند. اگرچه این روش نیز ارزشمند بوده و کاربرد آن از ویژگی‌های تعلیم و تربیت پرسش‌محور است، ولی برای تحقق این رویکرد هرگز کافی نیست. وقتی معلم کسی است که در جایگاه طرح پرسش‌های جالب، مسائل چالش‌برانگیز و نقدهای بنیادی قرار می‌گیرد، دانش‌آموزان به او وابسته می‌شوند. در

حالی که هدف تعلیم و تربیت پرسش محور این است که مسئولیت طرح پرسش و مسئله به دانش آموزان واگذار شود. در واقع تعلیم و تربیت پرسش محور نه بر اساس آنچه معلم انجام می دهد، بلکه بر اساس آنچه دانش آموزان قادر به انجام آن هستند تعریف می شود. هدف ما دوقطبی کردن و مرکزگشی جزم بین دو رویکرد به اصطلاح پاسخ محور و پرسش محور نیست، بلکه توجه دادن به یکی از مهم ترین ویژگی ها و قابلیت هایی است که، به واسطه حاکمیت رویکرد پاسخ محور در نظام های تعلیم و تربیت، به شدت مغفول واقع شده است. زمانی که از رویکرد پرسش محوری به منزله رویکرد بدیل سخن می گوئیم، در واقع صحبت درباره آن بخش از تعلیم و تربیت است که در عین اهمیت، مهمی واقع شده است؛ لذا طرح رویکرد پرسش محوری به عنوان یک رویکرد ناخوشی، توجه دادن متخصصان تعلیم و تربیت به بُعد مغفول در فرایند تربیت با اصالت، منجر به پرسشگری در برنامه های تربیتی است، نه توصیه به حذف کامل رویکرد رایج. نخست ساندن رویکرد تربیتی پرسش محور. این که یکی از این دو رویکرد را بتوان به طور مطلق، به و مت حذف دیگری اختیار کرد و به اجرا گذاشت، نه امکان پذیر است نه نویسنده این توصیه می کند. بحث بر سر این است که به هر حال اصالت بخشیدن به هریک از این دو مورد، خرد آثار تعیین کننده ای در مؤلفه های تعلیم و تربیت بر جای خواهد گذاشت؛ بنابراین تا که بر پرسشگری دانش آموزان به معنی بی اهمیت دانستن و حذف کامل پاسخ های منابع در دانش ها نیست، بلکه توجه دادن به اهمیت پرسش هایی است که دانش آموزان بر اساس آموختن و پاسخ هایی که در اختیار دارند طرح می کنند. در رویکرد تربیتی پرسش محور، پاسخ دهنده، اندازه پرسش ها دارای اهمیت هستند. تصور این که پرسشی در خلأ شکل بگیرد باطل و غیر ممکن است. این رویکرد به دنبال فراهم آوردن شرایط و فرصت هایی است که دانش آموزان را به تفکر وادارد تا پرسش هایی در ذهن آن ها شکل گیرد.

گزاره اساسی این رویکرد را می توان این گونه خلاصه کرد که مأموریت اصلی آموزش و پرورش صرفاً ارائه یک سوئے پاسخ ها به دانش آموزان نیست، بلکه توانمندسازی آنان به منظور پردازش دانش (پاسخ ها) و طرح پرسش های خوب و ارزشمند است.

در پایان شایسته است بگوئیم این اثر حاصل همراهی بسیاری از عزیزان و

بزرگوارانی است که بدون مساعدتِ آن‌ها به ثمر نمی‌رسید. از زحماتِ یکایک این عزیزان سپاس‌گزاریم و از درگاهِ خداوند سبحان برایشان آرزوی سعادت و سلامت داریم. بی‌تردید این اثر بی‌نقص و اشکال نیست، نقص‌هایی که به آن‌ها آگاهی نداریم. پیشاپیش این نقصان‌ها را می‌پذیریم و از استادان، مربیان، معلمان، پژوهشگران و خوانندگان فاضل تقاضا داریم با راهنمایی‌ها و بازخوردهای اصلاحی و انتقادی خود، زمینه رفع این کاستی‌ها را فراهم کنند.

نامدار ابراهیمی

محمود مهرمحمدی

تابستان ۱۳۹۸